

aan: *Ki*¹ *Hadjar Dewantoro*, 'de verheven leraar van het bovenmenselijke.' In '22 richtte hij zijn eerste school op die geheel geworteld was in de inheemse cultuur. Zijn initiatief ondervond bestrijding, vooral ook van inheemsen die meenden dat alleen de Westerse cultuur grondslag van onderwijs kon zijn – hij zette door, gaf acht jaar lang geen antwoord op de uitgeoefende kritiek en riep pas in '30 zijn volgelingen op een eerste congres bijeen waarop hij de waarde van zijn aanpak onderstreepte. Van wat hij in '38 had opgebouwd, kwamen van Poll en Teulings bepaald onder de indruk. In Djokjakarta bezochten zij het centrale *Taman Siswo*-instituut, waar zij vernamen dat er in heel Indië al meer dan 200 (twee jaar later waren het 250) daaronder ressorterende scholen (en kweekscholen) waren.² 'De *Taman Siswo*', rapporteerden zij,

'verheelt geenszins dat zij terug wil van het Westerse naar het nationale. Zij wil geen nagmaakte Nederlanders trachten te maken van de Javanen, doch zij tracht, met de nationale taal als voertaal, door een onderwijs van eigen cachet de inheemsen te ontwikkelen en vooral op te voeden.'

Dat laatste geschiedde in internaten.

'De leerlingen (jongens en meisjes) wonen er in, bij en samen met de gezinnen van de *goeroe* en alle andere onderwijzers. In dat milieu mogen jongens en meisjes vrij, doch onder voortdurend toezicht, met elkaar omgaan . . . De sfeer (is) er een geheel andere dan in een Westerse kostschool . . . Heel vaak bestaat er in het geheel geen reglement doch wordt alles als in een gezin 'geregeld': de gezinssfeer is steeds aanwezig.

Voor de *goeroe* en de andere leraren en onderwijzers geldt de onaantastbare regel . . . 'achteraan staan doch steeds beïnvloeden.' Zedelijke vorming en training staan voorop, intellectuele vorming is een onderdeel daarvan.'³

Onderwijs in de Islam werd op de *Taman Siswo*-scholen op Java niet gegeven (dat onderscheidde ze van de *Mohammadijah*-scholen), op Sumatra, waar orthodoxe Islamiëten meer invloed hadden (de eerste *Taman Siswo*-school werd er in '29 geopend) was het een verplicht vak. Het onderwijs werd in de streektaal gegeven, d.w.z. in het Javaans, het

¹ Afkorting van *Kiaji*. ² Driekwart daarvan bevond zich op Java, maar er waren ook ruim 50 *Taman Siswo*-scholen op Sumatra's Oostkust (ten behoeve van de kinderen van uit Java overgebrachte koelies) en enkele op Borneo, Celebes, de Molukken en Bali. ³ Van Poll/Teulings: *Rapport*, p. 36–37.